

JURYRAPPORT NRP GULDEN FENIKS 2016

Toen de inschrijftermijn voor de NRP Gulden Feniks 2016 sloot, stond de teller op 82 inzendingen. Dat zijn er weliswaar minder dan het recordaantal van 111 projecten van vorig jaar, maar het is nog steeds een mooi aantal. Uit de 82 inzendingen nomineerde de jury acht projecten: drie in de categorie Renovatie, drie in de categorie Transformatie en twee in de categorie Gebiedstransformatie. Waren er tijdens de crisis nog inzendingen die vielen onder de categorie LOW BUDGET, HIGH IMPACT, helaas kon de jury dit keer geen winnaar aanwijzen in deze extra prijscategorie.

tekst: Peter de Winter

De algehele indruk die ontstond bij de beoordeling van alle inzendingen is dat er tijdens de crisis meer creativiteit en innovatie is toegepast en nu de crisis achter ons ligt er weer vaker wordt teruggevallen op gangbare oplossingen. Ook dit jaar werd duidelijk dat bijzondere prestaties geleverd worden als er in een project ambitieuze professionals zijn die niet op zoek zijn naar een compromis, maar een sterke wil hebben om er iets goed van te maken. De 82 inzendingen van dit jaar bewijzen volgens de jury dat de bouwsector niet stilzit en dat is een bemoedigend gegeven. Kennelijk kan de bouw en alle partijen waarmee zij samenwerkt steeds opnieuw initiatieven ontplooiën als het erom gaat de bestaande voorraad gebouwen nieuw leven in te blazen.

Ambitie onder druk

Of het nu komt door het gewijzigde stelsel (de huzarenklus die corporaties hebben aan alle omschakelingen richting invoering nieuwe woningwet), de partij die zich in deze editie van NRP Gulden Feniks in de ogen van de jury toch minder liet zien dan in voorgaande jaren waren de corporaties. Het ontbrak kwantitatief zeker niet aan inzendingen, maar als het gaat om realisatie van onderscheidende kwaliteit en ambitieuze renovatiedoelstellingen, dan zouden corporaties wel iets nadrukkelijker aan de weg kunnen timmeren. Te vaak naar de smaak van de jury, blijven gevelrenovaties steken op een C- of B-label. Ongetwijfeld zijn daar goede argumenten voor aan te voeren, maar het blijft een punt dat 'de schil' soms achterblijft bij wat vandaag de dag technisch al mogelijk is. Soms, zegt de jury, werd een renovatie met te weinig oog voor detail of verfijning uitgevoerd en ook daar valt nog winst te boeken. Ook lijkt het erop dat maatschappelijke ontwikkelingen zoals de toenemende vergrijzing en de stijgende vraag naar (zorg) woningen, toegesneden op de behoeften van ouderen, nog niet in de beleidsvisies van de corporaties verankerd zijn en dat is jammer.

Mooi straatbeeld

Als positieve kanttekening plaatst de jury de opmerking dat corporaties op een aantal plekken in het land met geslaagde renovatieprojecten zeer zeker een ronduit mooi straatbeeld wisten te bereiken. Dit mag dan eerder het karakter hebben van groot onderhoud dan van renovatie, maar het levert wél een positieve bijdrage aan hoe bewoners en passanten het betreffende gebied beleven. Wat verder opviel, was dat een eigentijdse visie op de programmering ontbrak. Het ging bij renovatie doorgaans om louter wonen, terwijl de maatschappij toch echt vraagt om een afgewogen combinatie van wonen, zorg, werken en voorzieningen. De jury doet dan ook een dringende oproep aan het adres van de corporaties om, daar waar dat kan, de komende jaren de

lat een stuk hoger te leggen om met meer ambitie en innovatie de verduurzaming van haar bestaande voorraad – in de ruimste zin van het woord – onder handen te nemen en daarbij liefst ook goede ontwerpers in te schakelen.

Vernieuwing wacht op impuls

In de juryrapporten van de afgelopen jaren is het vaker aangehaald, maar ook dit jaar zijn er onder de inzendingen voor NRP Gulden Feniks weinig tot geen opzienbarende innovaties te vinden. Net als bij de voorgaande edities lag de nadruk meer op proces en slimme financiering, dan op echte vernieuwingen op het vlak van toegepaste bouwtechniek, duurzaamheid of verwerkte bouwmaterialen. Dit bracht de jury bij de beoordeling van de ingediende renovatie- en transformatieprojecten tot de conclusie dat de sector over het algemeen kennelijk hecht aan bestaande (dus vertrouwde) methoden en technieken en bij voorkeur bekende (bouw) materialen verwerkt. Een gemiste kans. De jury doet een dringend appel op de bouwsector om zich op het vlak van hergebruik van gebouwen veel innovatiever te profileren, door renovatie- en transformatieprojecten te realiseren met een aantoonbaar 'wow-effect'. Projecten dus die door hun aanpak een enorme impact hebben op de passant, de gebruiker en de gebouwde omgeving. Voor alle duidelijkheid: als het gaat over innovatie en duurzaamheid, dan doelt de jury onder meer op zoeken naar (nieuwe) samenwerkingsverbanden, interdisciplinair combineren van kennis, leren van elkaar en cross-overs mogelijk maken. Goed opdrachtgeverschap speelt hierin een cruciale rol. Samengevat komt het erop neer dat 82 ingezonden projecten een mooie oogst is, maar dat 'echte' vernieuwing nog beter van de grond moet komen.

Jammer was dat de jury dit jaar uit de ingezonden projecten geen winnaar kon selecteren in de categorie LOW BUDGET, HIGH IMPACT. Deze categorie waar menselijk vernuft en/of inzet van vrijwilligers voor een groot deel het succes bepaalt, kent geen nominaties: de jury bepaalt tijdens het jureren van alle inzendingen in de categorieën gebiedstransformatie, transformatie en renovatie of er een project tussen zit dat een geweldig effect sorteert tegen het kleinst beschikbare budget. Helaas kreeg de jury ze ditmaal niet onder ogen. Volgend jaar beter.

Een unicum

Wat verder in het oog sprong, is dat op één uitzondering na geen van de genomineerde projecten zich in de grote steden Amsterdam, Rotterdam, Utrecht of Den Haag bevond. De jury toerde dit jaar langs onder andere Duiven, Deventer, Arnhem, Zevenaar, Dordrecht, Schiedam, Bunnik en dan toch Utrecht om met eigen ogen te zien of de geselecteerde projecten nominabel waren. Een unicum! In alle voorgaande edities ontbraken de grote steden nooit. Overigens wil dit niet zeggen dat de ingediende projecten in de grote steden en op andere plekken in het land de moeite niet waard zouden zijn. Aan veel van de inzendingen is af te lezen dat er met hart en ziel aan gewerkt werd, waarmee vertrouwde en dus dierbare gebouwen voor mens en omgeving behouden bleven.

Vermelden waard

Zonder een van de inzenders tekort te willen doen, hecht de jury eraan een aantal inzendingen te noemen die niet genomineerd zijn, maar die evengoed een extra vermelding verdienen. Zo is de renovatie van de verouderde fietsenfabriek van Gazelle in Dieren een prestatie van formaat. Dit Rijksmonument was door interne verbouwingen ernstig aangetast en belangrijke delen uit het ontwerp van architecten C.N. van Goor en G.J. Uiterwijk waren onherkenbaar verstopt in de chaos die in de loop van de tijd ontstond. De oorspronkelijke lichthof, een prachtige vide die alle etages verbindt, is weer teruggebracht. De uitdaging was, om met behoud van het cultureel erfgoed, binnen de context van de fabriek, een nieuwe productiefaciliteit te realiseren en dat is

gelukt. Volgens de jury getuigt het van lef om te investeren in emotie door een gebouw te maken waarin alles van binnen en van buiten draait om 'het Gazellegevoel'.

Verval en onveiligheid

De renovatie van de Finnenburg in Den Haag en de 34 woningen in Heerenveen vielen ook in positieve zin op bij de jury. In Den Haag waren de portiekwoningen de laatste jaren onderhevig aan verval en toenemende sociale onveiligheid. Ze waren kandidaat voor vervangende nieuwbouw. Toch werd besloten ze een extra leven van 25 jaar te geven. Er is gekozen voor een nieuw kleurenschema van warme grijs tinten. De uitstekende vloeren zijn van een helder wit voorzien, wat de horizontale gelaagdheid van de blokken versterkt. Mooi opgeknapt, vindt de jury; de wijk is er een stuk fraaier op geworden. De renovatie van de 34 tuindorpwoningen uit 1921 in het centrum van Heerenveen resulteerde in woningen die weer 50 jaar meekunnen. Het oorspronkelijke exterieur is zo veel mogelijk gerespecteerd en gereconstrueerd. In de relatief eenvoudige architectuur van het dorp, zijn kleine nuances van groot belang. Verschil in diepte van het glas in een kozijn en de mate van verfijning van het voegwerk bepalen de ruimtelijke kwaliteit. De jury vindt het mooi gedaan en goed dat het gedaan is. Dat geldt zeker ook voor de Rietveldwoningen Fase 1 in Utrecht. Maar is dit echt bijzonder? Heb je als eigenaar van een dergelijke beeldbepalend bezit niet simpelweg de plicht er iets moois van te maken? De jury vindt van wel, maar een compliment is hier zeker op zijn plaats.

Schoolwensen

Een ander compliment gaat naar het Rudolf Steiner College in Rotterdam. Het gebouw in Crooswijk kwam in 1995 leeg te staan. Een verkennende studie wees uit dat met renovatie en vernieuwing aan alle schoolwensen voldaan kon worden. Het gebruikte materiaal is volledig natuurlijk en in overeenstemming met de huidige duurzaamheidsambities én met de visie van Rudolf Steiner. Tussen de oorspronkelijke twee vleugels kwam een nieuw hart voor ontvangst en ontmoeting. Het gebouw als fysieke vertaling van de schoolvisie: het hart dat het hoofd- en handenwerk verbindt. Bij de jury viel de renovatie van dit klassieke schoolgebouw in goede aarde. Het toont maar weer eens aan dat de beslissing om überhaupt te renoveren een van de belangrijkste beslissingen is om te nemen. De renovatie heeft een enorm positieve impact op de omgeving en het is dus goed dat dit gebeurd is. De Wijtenbachstraat in Amsterdam kon ook op bijval rekenen. Bij dit project gaat het om een ingrijpende renovatie van tien panden. Ze kregen een nieuwe fundering, gecombineerd met een nieuwe souterrainvloer. De voorgevel is geheel gerenoveerd, waarbij de oorspronkelijke gevelornamenten zijn gereconstrueerd en de kozijnen en deuren in de portieken op de bel-etage zijn gehandhaafd en hersteld. De overige gevelkozijnen zijn vervangen in hout en zo veel mogelijk uitgevoerd in de oorspronkelijke profilering. Al met al is de tevredenheid bij de kopers en buurt groot, of om het in de woorden van een van de juryleden te zeggen: 'daar wil je gewoon wonen'. Strak gedaan, vooral de straatzijde.

Tweede leven

In de categorie Transformatie kreeg woonzorgcentrum de Benring in Voorst waarderende woorden van de jury. Het centrum kreeg een tweede leven als woon- en leefgebouw, waarmee voorkomen werd dat De Benring moest sluiten. Inwoners van Voorst hebben speciaal voor het behouden van het centrum een woon/zorgcoöperatie opgericht. Hiermee willen ze naast betaalbare huisvesting voor ouderen en jongeren ook een ontmoetingscentrum realiseren en in stand houden voor de bewoners van Voorst. De jury onderstreept het belang van dergelijke initiatieven. Zeker in een tijd dat woonzorgcentra opdoeken eerder regel dan uitzondering lijkt te zijn. Warme woorden waren er ook voor de transformatie van de Amundsenschool met plein

naar woningen. De school maakt onderdeel uit van een groter ensemble gebouwen en pleinen met de St. Josephkerk en bijbehorend klooster in de stijl van de Bossche School. Het gebouw is door de Gemeente Amsterdam verkocht aan Vereniging Amundsenhøe (CPO). Er zijn zeven nieuwe woningen in het schoolgebouw en drie op het schoolplein gerealiseerd. Goed dat er dergelijke particuliere initiatieven zijn, vindt de jury. Ze zorgen voor behoud van dierbare gebouwen en bieden onderdak aan mensen die net even iets anders dan anders willen.

Charmant kerkgebouw

Buitengewoon charmant, zo oordeelde de jury over Klein Wetsinge, gelegen tussen Sauwerd en Winsum. Bijzonder vond de jury de integrale benadering en benutting van het rijksmonumentale kerkgebouw, het dorp en het landschappelijk waardevolle Reitdiepgebied. Het doel was traditie en vernieuwing samenvoegen. Het kerkgebouw vervult nu een verbindende rol voor de bewoners van dorp en streek, kerk- en niet-kerkgangers, jong en oud. Daarmee vormt het een belangrijk tegenwicht aan de gevolgen van demografische krimp en vereenzaming in de regio. Dit soort transformaties strekken volgens de jury tot algemene navolging. Ze laten zien wat je zoal kunt doen met leegstaande kerkgebouwen, zeker op het platteland. Een compliment aan het adres van het Janskerkhof in Utrecht is zeker ook op zijn plaats. Dit historische complex, gesticht in 1264, was achtereenvolgens Bestuurs- en Regeringscentrum in de 16^e eeuw, Instituut voor zoölogie en anatomie in de 19^e eeuw en vanaf 1982 Bibliotheek van de Rechtenfaculteit. In de loop van de tijd veranderde het pand in een dichtgeslibd gebouwenkluster waar niemand zijn weg meer vond. Door de transformatie ontstond een heldere structuur die straks studenten Rechtsgeleerdheid en Geesteswetenschappen 950 studieplaatsen, werkgroepuimtes en collegezalen bieden. Je moet maar durven. Een prestatie van formaat.

Vijf sterren

Lovende woorden waren er ook voor het W Hotel in Amsterdam. De renovatie en uitbreiding van het voormalige Rijkskantoorgebouw voor Geld- en Telefoonbedrijf biedt dit monumentale gebouw een tweede leven. Na jaren van tijdelijk gebruik is het gebouw, dat pal naast het Paleis op de Dam ligt, gerenoveerd en getransformeerd tot een vijfsterrenhotel met 176 kamers en een publieke verdieping. Het ontwerp van Joseph Couwrel uit 1925 combineert een, voor die tijd, moderne betonconstructie met een monumentale bakstenen gevel. Amsterdam kreeg door deze geslaagde transformatie er een karakteristiek en aantrekkelijk gebouw in het hart van de stad voor terug en dat vindt de jury prijzenswaardig.

Tastbaar erfgoed

Het Nationaal Onderwijsmuseum De Holland in Dordrecht verdient in de ogen van de jury ook een dikke pluim. Dit gemeentelijk monument uit 1939 is een ontwerp van Sybold van Ravesteijn voor brandverzekeringsmaatschappij 'Holland van 1859'. Ruim dertig jaar geleden werd het verbouwd tot supermarkt, waarbij het oorspronkelijke interieur volledig werd gesloopt, de gevel werd verminkt en allerlei volumes werden aangebouwd. Bij de transformatie zijn alle toevoegingen uit de afgelopen decennia verwijderd. De oorspronkelijke, prefab betonnen gevel is van binnen geïsoleerd en aan de buitenzijde gerestaureerd. De betonnen luifel boven de entree is gerepareerd en de kozijnen zijn deels vervangen door isolerende renovatieprofielen met dubbel glas. Het oorspronkelijke Articon pleisterwerk is gerestaureerd en aangeheeld. De jury is onder de indruk van deze transformatie en is blij dat een tastbare herinnering aan Sybold van Ravesteijn behouden bleef, want gebouwen van deze architect zijn bepaald niet dik gezaaid in ons land.

Veel te genieten

Al met al viel er dit jaar weer veel te genieten voor de jury van NRP Gulden Feniks. Uit de 82 ingezonden projecten konden zonder noemenswaardige problemen acht projecten genomineerd worden. In de categorie Renovatie bleken na een jurybezoek Bouw van Jou in Deventer, Building 026 in Arnhem en Circulaire Herhuisvesting Liander in Duiven de ogen van de jury nominabel. In de categorie Transformatie werden Post120 in Dordrecht, de Timmerfabriek in Schiedam en het gemeentehuis in Zevenaar genomineerd. In de categorie Gebiedstransformatie gingen de nominaties naar Meyster's Buiten in Utrecht en Fort bij Vechten in Bunnik.

Genomineerden en winnaars NRP Gulden Feniks 2016

GEBIEDSTRANSFORMATIE

Meyster's Buiten

Meyster's Buiten is een nieuw stukje stad, gelegen aan de Everard Meijsterlaan op het voormalige terrein van de Cereolfabriek tegenover park Oog in Al. De oude Cereolfabriek is na de brand in 2008 getransformeerd en biedt nu onderdak aan een buitenschoolse opvang, de Bibliotheek Utrecht, kunstcentrum Het Wilde Westen en Buurten eten & drinken. Ook komen er een basisschool met multifunctionele sportzaal en een theaterzaal. Rondom de monumentale Cereolfabriek is hoogwaardige nieuwbouw gerealiseerd: 51 grondgebonden woningen en 86 appartementen. De bijna voltooide woontoren met luxeappartementen refereert aan de voormalige opslagsilo op deze plek.

Wat de jury ervan vond

In het juryberaad over Meyster's Buiten spitste de discussie zich onder meer toe op de vraag of dit plan de identiteit van de wijk wel versterkt en of daarbij op de goede wijze is aangesloten op het stedenbouwkundig plan en de verkaveling van Berlage/Holsboer. Het nieuwe blok, afgezien van de nieuwbouw aan de westzijde van de Shakespearelaan, staat zeer autonoom en met weinig verbinding naar het omringende Oog in Al, aan het kanaal. De woningen aan de oostzijde van de Shakespearelaan hebben hun ontsluiting niet aan de straat. De grote en opgetilde parkeerbak vormt een barrière naar de rijksmonumentale delen van het complex, waardoor het mooie voormalige kantoor door de hoogte van de nieuwbouw weinig zichtbaar is wanneer je uit de wijk naar het complex gaat. De ronde toren is door de maatvoering niet echt overtuigend en de relatie van het complex naar de oever van het Kanaal is nog een open vraag, vindt de jury. Door de hybride verkaveling van het nieuwe bouwblok ontstaan op allerlei plaatsen wel informele ruimtes waar kinderen spelen en mensen elkaar kunnen ontmoeten. Dan is het ontbreken van een groot plan misschien niet eens zo heel erg. Hetzelfde geldt voor het bestaande park. Dat had beter op de nieuwbouw kunnen aansluiten. Maar, zoals een van de juryleden zegt, eigenlijk is dat geen probleem. Je vindt je weg naar het park toch wel. Als je er woont, dan ken je de hoekjes en weet je waar je zijn moet. Het is je buurtje. Een ander jurylid zegt dat als je zuiver stedenbouwkundig kijkt naar oude stadscentra, dat je dan ziet dat de tijd zijn werk heeft gedaan en dat je dan ook een zekere gelaagdheid kunt ontdekken. Diezelfde gelaagdheid ziet hij ook terug in Meyster's Buiten. Een heel goede keuze is dat in de oude Cereolfabriek verschillende 'niet woon'-functies zijn ondergebracht, zoals een restaurant, een bedrijfsverzamelgebouw en een school. Een beslissing die maakt dat er veel mensen op het nieuwe gebied afkomen, waardoor overdag en 's avonds een aangenaam soort levendigheid ontstaat. Een goede beslissing is ook dat de doorgaande, drukke weg is omgelegd. De voormalige fabriek met zijn publieksvriendelijke voorzieningen ligt nu aan een doorgaande (snelle) fietsroute richting stad en kinderen kunnen er onbekommerd spelen of naar het park lopen. Dat is een wezenlijke toevoeging die het gebied nadrukkelijk meerwaarde geeft. Een ander positief punt is

dat de jury het idee heeft dat door de crisis de opdrachtgever min of meer gedwongen werd naar een meer ontspannen programma te gaan (137 in plaats van de eerder geplande 202 woningen) en voortdurend met potentiële kopers te overleggen, waardoor de bewonersparticipatie in dit gebied ongekend hoog geweest is. Wensen van bewoners zijn op meerdere plaatsen in werkelijkheid gerealiseerd, onder meer in een hōe met een monumentaal hek ervoor. Meyster's Buiten is ook een toonbeeld van veerkracht, ziet de jury. Alle betrokken partijen, met een team dat gedurende het hele proces bijeen is gebleven, hebben door de jaren heen met bewonderenswaardig optimisme de tegenslagen die zich aandienen weten om te buigen in iets positiefs. De economische crisis dwong tot voortdurende planaanpassing en bewonersparticipatie, waardoor het uiteindelijke resultaat veel beter geworden is dan de oorspronkelijke uitgangspunten. De vernietigende brand die het oude industriële monument nagenoeg in de as legde, resulteerde in een multifunctioneel (niet-woon)gebouw. Het is in de ogen van de jury een klein wonder dat de deelnemende partijen er het bijltje niet bij neergooiden, maar elkaar veertien jaar lang door dik en dun bleven vasthouden om van dit lastige gebied een succes te maken. Wie de uitgangspunten van destijds in ogenschouw neemt – een stinkende fabriek, een groot PTT-bestelkantoor met druk vrachtverkeer en later een afgebrande ruïne en een steeds verder verpauperd stukje stad – kan alleen maar met bewondering kijken naar het stijlvolle, nieuwe gebied dat aan de rand van de stad ontstaan is. De jury vindt Meyster's Buiten een uitstekend voorbeeld van een lange adem hebben en blijven geloven in je oorspronkelijke missie. Deze vasthoudendheid verdient bouwbrede navolging en daarom is Meyster's Buiten welverdiend genomineerd in de categorie Gebiedstransformatie.

Fort Bij Vechten

Fort bij Vechten is het op een na grootste fort van Nieuwe Hollandse Waterlinie. Het gebouw is herbestemd tot waterliniemuseum en kreeg een nieuw parkeerveld, een nieuwe voetgangers ontsluitingsroute, een informatiepaviljoen met kantoren en een nieuw ondergronds gebouw voor museale doeleinden. Met de restauratie van dit fort is een verbinding gelegd naar het Romeinse fort Castellum Fecho, een van de grootste Romeinse forten in Nederland. In verschillende gebouwen en op het terrein worden de belangrijkste aspecten van de Nieuwe Hollandse Waterlinie op een nieuwe manier ervaarbaar gemaakt. Het fort is nu een openbaar toegankelijk gebied voor liefhebbers van natuur en cultuur en tevens een manifestatieterrein dat 4.000 gasten kan herbergen. Doel van de transformatie was behoud van de natuur- en historische waarden en het ontoegankelijke fort omvormen tot een gebied waar een langdurige, culturele exploitatie mogelijk is.

Wat de jury ervan vond

Ongelofelijk mooi wat ze daar gemaakt hebben, is kernachtig de opmerking die een van de juryleden maakt als Fort bij Vechten ter tafel komt. Wie zoiets moois van een dichtgegroeid fort weet te maken, en op zo'n aansprekende manier het verhaal weet te vertellen over de betekenis die het fort ooit had, verstaat zijn vak. De strook kaalgekapt terrein die dwars over het terrein loopt waarop het fort rust en de structuur en het uitzicht op de omringende weilanden blootleggen, is een even vindingrijke als gewaagde vondst. Alsof het gedaan is met één haal van een reusachtige tondeuse. Het is fraai te zien hoe in deze strook van 80 bij 450 meter nauwgezet alle oorspronkelijke profielen zijn hersteld met opnieuw uitgevonden technieken in het grondwerk. Juist dit contrast maakt duidelijk hoe het fort eruit gezien moet hebben bij de ingebruikname. Knap is ook de wijze waarop de ondergrondse ruimte is omgetoverd tot een fraai museum en café met innovatieve luchtbehandeling. Op het dak is zichtbaar gemaakt op welke ingenieuze wijze de watervoorziening in tijden van beleg werd geregeld.

Even speelde tijdens het juryberaad de vraag of dit fort wel valt in de categorie Gebiedstransformatie. De jury onderkent dat gebiedsontwikkeling ook steeds meer betrekking heeft op de transformatie van ons landschap, zoals omgaan met krimp, schaalvergroting in de landbouw, ruimte voor de rivier en dijkversterking en het opnieuw inrichten van het landschap rond onze grote steden als uitloop voor de stadsbewoners. Al snel was duidelijk dat dit fort niet op zichzelf staat. Het is één van de vijftig forten van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, die bij elkaar een fiets-/wandelroute vormen met een lengte van ruim tachtig kilometer. Een tocht langs de forten en de vestingsteden maakt niet alleen de geschiedenis van 's lands verdediging op aansprekende wijze zichtbaar, hij voert ook langs de mooiste plekjes van ons land en is daarmee een soort westelijke versie van het Pieterpad, meent een van de juryleden. Punt van kritiek is de relatieve onbekendheid van het fort. Wie er op de A12 langsrijdt, ziet nergens aangegeven dat er pal aan de snelweg zo'n mooie locatie ligt. Dat kan beter, vindt de jury. Een van de juryleden merkt op dat NRP Gulden Feniks sterk georiënteerd is op 'bebouwde kom'-situaties. Het fort is wat dát betreft een vreemde eend in de bijt. Maar uitzondering of niet, hier ligt een project met 'high culture'-kwaliteiten. Architectonisch fantastisch, een bolwerk van internationale kwaliteit. In de serie forten in ons land – weerbarstige cultureel erfgoed – is het tot museum herbestemde fort een van de beste voorbeelden die de jury kent. De transformatie van het fort en het omliggende gebied valt dan misschien buiten wat de jury gewend is, het weerhoudt de juryleden er niet van de waarde van dit gebied juist te waarderen. Een parel aan een snoer fraaie gebieden dat loopt van Muideren tot aan de Biesbosch en dat veel meer aandacht verdient dan het nu krijgt. Dat kralensnoer is in het museum goed te zien. Het is de kern van het Nederlandse DNA en verdient een plaats op de lijst van het Werelderfgoed. Wat er van te leren valt, is dat je van verborgen plekken in ons landschap met monumentale kwaliteiten met een goed activiteitenplan, lef, zorgvuldigheid en een goed ontwerp cultureel erfgoed op een actieve manier kunt behouden. Een veel aansprekender keuze dan het fort met rust te laten onder een groen bladerdak. Dat leidt maar tot één conclusie: Fort bij Vechten is een bijzondere winnaar in de categorie Gebiedstransformatie. Dringend advies van de jury: fantastisch, maar doe er iets mee!

TRANSFORMATIE

Gemeentehuis Zevenaar

Het nieuwe gemeentehuis van Zevenaar is gevestigd in twee indrukwekkende gebouwen van de voormalige BAT-sigarettenfabriek: het Turmac-gebouw en de oude productiehal Hal12. Het besluit van de gemeenteraad om het gemeentehuis in de voormalige fabriek te vestigen geeft de historische gebouwen een tweede leven. Het gebouw van vijf bouwlagen wordt gekenmerkt door grote kozijnen rondom en veel daglicht. Hal12 is gebouwd als productiehal met één hoge begane grondverdieping van circa 7.000 m² die nagenoeg vrij indeelbaar is. In deze oude productiehal liggen de publieke functies voor de bewoners van Zevenaar. Verspreid over het Turmac-gebouw zijn verschillende soorten werkplekken gerealiseerd. Om de beide gebouwen op een zo vanzelfsprekend mogelijke wijze te verbinden en het gemeentehuis tot één geheel te maken, is het deel van het Turmac-gebouw grenzend aan de hal gedeeltelijk vernieuwd en van een nieuwe gevel voorzien. Het gebouw werkt als katalysator voor het te ontwikkelen B.A.T.-terrein naar een nieuwe woon/werkomgeving.

Wat de jury ervan vond

Pas als je naar een luchtfoto kijkt van het Turmac-gebouw en de aangrenzende oude productiehal, dringt het tot je door hoe omvangrijk het terrein is waarop de voormalige Zevenaarse BAT-sigarettenfabriek ligt. Ga er maar aan staan om dergelijke oudbouw te transformeren tot een gemeentehuis en een gebouw met publieke functies. Dat B&W überhaupt

aan deze klus begonnen, is volgens de jury sowieso al een heldhaftige onderneming. In eerste instantie droomde het college er nog van om met de roemruchte Stuyvesant-collectie een culturele kaskraker van formaat te realiseren. Helaas besliste het lot anders. In 2009 besloot de directie van het bedrijf niet alleen de fabriek in Zevenaar te sluiten, maar ook de kunstcollectie te verkopen. B&W heeft er al het mogelijke aan gedaan de collectie intact te laten en toegankelijk voor het grote publiek te maken in een op te richten museum voor (moderne) bedrijfskunst. Alle pogingen daartoe mislukten. In december 2009 werd definitief besloten om de hele collectie door Sotheby's te laten veilen. Eeuwig zonde, vindt de jury, en een schandaal dat zo'n unieke bedrijfscollectie zo versplintert raakte en voor kunstliefhebbers verloren ging. Het dwingt dan ook bewondering af hoe het gemeentebestuur het zo desastreuze vertrek van de belangrijkste industrie in Zevenaar en de daarmee verbonden kunstcollectie van internationale allure toch wist om te draaien in een kans. Dat vraagt volharding, professionaliteit én een lange adem. Goed is dat Zevenaar een dierbaar icoon als het Turmac-gebouw overeind hield om daarmee een herinnering levend te houden aan een industrie die ooit de belangrijkste werkgever was voor Zevenaar en de wijde omtrek. Waar nog geen goed antwoord op is gevonden, is wat te doen met de leegkomende gemeentelijke gebouwen. Ook is nog onduidelijk of het voornemen om culturele instellingen onder te brengen in Hal 12 een reële optie is en hoe de gemeente ervoor gaat zorgen dat het nieuwe stadskantoor goed verankerd raakt in het stedelijk weefsel. Een ander probleem dat nog om een oplossing vraagt, is hoe de gemeente een kansrijk en zichzelf bedruipend plan gaat opstellen om de vele leegstaande vierkante meters structureel te vullen. Het zijn volgens de jury nog veel vragen, die om richting en mogelijke uitkomsten vragen en dat is in de ogen van de jury een zwak punt in deze verder charmante transformatie. Ondanks deze bezwaren vindt de jury dat de transformatie van de voormalige BAT-sigarettenfabriek naar gemeentehuis een nominatie verdient in de categorie Transformatie.

Post120

In Dordrecht stond jarenlang een heel introvert gebouw: de voormalige telefooncentrale. Deze gesloten betonkolos leek bij voorbaat kansloos, maar is door Dudok Projectontwikkeling getransformeerd in een uitnodigend bedrijfsverzamelgebouw met winkels en een restaurant in de plint. De uitdaging van deze transformatie was zoveel mogelijk hergebruiken en de intrinsieke eigenschappen van het gebouw benutten. Doordat de bijzondere betonnen constructie nauwelijks pijlers en pilaren heeft, kon binnen een kantoorruimte met een industriële uitstraling worden gerealiseerd. Grote ramen doorbreken de brutalistische gevel, zonder te tornen aan de karakteristieke lijnen van het pand. Voorheen nodigde het gebouw nergens toe uit, maar nu wordt er gewerkt, gewinkeld en gegeten.

Wat de jury ervan vond

In Dordrecht zag de jury een prachtig gebouw. Er is hier een verbluffende oplossing gevonden voor een onooglijk bouwsel op een mooie plek vlak bij het centrum van de stad. Er is een ingenieuze vernieuwingskracht tot stand gebracht door de vindingrijke manier waarop de gevel geopend is. Dat is de clou en daarom is Post120 een kick om naar te kijken. De jury vindt dat met de transformatie van Post120 het gebouw en de plint volledig aan de stad zijn teruggegeven. Dat de supermarkt niet aan de straatkant maar om de hoek ligt, is een verstandige keuze, meent de jury. Etalages van dergelijke winkels worden in de regel dichtgeplakt (er komen schappen achter) en leveren geen enkele bijdrage aan de sfeer die de stad zoekt. Als je kijkt naar de sublimatie van die gedachte, dan blijf je in Dordrecht toch een beetje hangen tegen de fantastische vondst van de vensters in de gevel waardoor het stedenbouwkundig gezien een feest is. Het tekort zit 'm erin dat de opdrachtgever de achterliggende transformatiegedachte beperkt heeft tot de schil. Het was mooi geweest als de 'geest' van de schil wat consequenter in de verdiepingen was

doorgevoerd. Als je het gebouw binnengaat, ben je op slag vergeten hoe mooi de buitenkant is. En dat geldt eigenlijk ook voor de inrichting van de etages in het gebouw. Wie er doorheen loopt, komt terecht in de vrij willekeurige subsferen van de verschillende huurders die weinig onderlinge samenhang vertonen. Meer afstemming was beter geweest. Overigens geldt die kritiek alleen het interieur en niet de buitenschil. De ingrepen in de voorheen massieve, gesloten gevel zijn met gevoel voor vorm, plaats en materiaal uitgevoerd. Concluderend stelt de jury vast dat Post120 een belangrijk project is voor Dordrecht, omdat het de eerste succesvolle transformatie is van een leegstaand gebouw naar een goed functionerend, goed verhuurbaar kantoor op een plek in de stad die ertoe doet. Het versterkt de 'rode loper'-functie tussen de binnenstad en het station en in de plint van Post120 zitten functies die bijdragen aan de kwaliteit van de straat waar het gebouw aan ligt. Belangrijke functies als de hoofdingang en het restaurant liggen pal aan de straatzijde en zo hoort het ook. De stad is door Post120 een belangrijk gebouw rijker. Op de achtergrond speelt ook emotie mee. Dordrecht als centrale stad met een belangrijke functie op het gebied van infrastructuur – energie, elektriciteit, telefonie, gas – heeft destijds ondoordacht snel haar postkantoor afgebroken. In dat licht geplaatst, is het goed dat de voormalige telefooncentrale een nieuw leven als kantoorgebouw kreeg. De stad heeft kortom veel teruggekregen met dit project en moet blij zijn met een ontwikkelaar die zo zijn nek durfde uitsteken voor behoud van dit karakteristieke gebouw. Zonder meer een nominatie waard.

Transformatie

Timmerfabriek Schiedam

De Timmerfabriek uit 1948 vormt één van de laatste oorspronkelijke panden op het voormalige terrein van de scheepswerf Wilton-Fijenoord. Door de jaren heen is de kenmerkende openheid van het wederopbouwland steeds meer verdwenen. Bij de transformatie stond herstel van het open karakter dan ook centraal. Het atrium vormt nu weer het hart van het gebouw. Om de begane grond van zeven meter hoog functioneel te maken, is er een extra verdiepingsvloer in deze ruimte aangebracht. De huidige begane grondvloer kan nu worden gebruikt als parkeergarage, terwijl er op de nieuwe eerste verdieping genoeg vrije hoogte overblijft om de centrale faciliteiten van het kantoor te huisvesten. Twee nieuwe open trappen in het atrium vormen een snelle verbinding tussen de centrale voorzieningen en de twee bovengelegen werkverdiepingen en activeren meteen het atrium. De werkvloeren zijn semi-open ingericht met half oge scheidingswanden die zorgen voor akoestisch comfort en visuele rust op de werkplek, maar laten het open karakter van het pand in tact.

Wat de jury ervan vond

Bijzonder aan de transformatie van de Timmerfabriek, is dat de drijvende kracht erachter niet de eigenaar is, maar Nils van Nood: managing director van GustoMC, de huurder van het pand. Over de transformatie zelf zei de jury onder meer dat het buitengewoon goed gedaan is. Het resultaat is voorbeeldig: een prachtig gebouw. Daarnaast is het ronduit gedurfd om op zo'n moeilijke locatie te investeren in een voornaam kantoorpand. Als het pand gesloopt was, had dat op zich niet zoveel uitgemaakt op dat terrein. Dat er toch voor transformatie gekozen is, heeft als positief bijeffect dat er nu een maritiem cluster (in samenwerking met de RDM) aan het ontstaan is, met een groot aanzuigend effect op de nabije omgeving. In de Timmerfabriek zit nu een topingenieursbureau dat bovenaan de intellectuele piramiden staat, te midden van echte 'makers' en onderwijs- en onderzoeksinstituten zoals de TU Delft aan 'de overkant' van het water. Door de transformatie zullen talentvolle jonge mensen van over de hele wereld hun weg naar Schiedam weten te vinden. Op deze plek (met de metro binnen handbereik en een goede parkeervoorziening benedendeks) een broedplaats voor intellectuele arbeid vestigen, vindt de

jury een eyeopener. Zo kan je dus ook met oude gebouwen omgaan. De huurder heeft niet alleen de maritieme omgeving gekozen waar ze thuishoort, ze heeft ook een werkomgeving willen creëren die onderscheidend is in een krappe arbeidsmarkt van technisch toptalent.

De inspanning om de restwarmte van de naastgelegen metaalstanserij te benutten, is slim gevonden. Helaas zet een dergelijke inspanning geen zoden aan de dijk binnen het o'ciële certificeringsregime en dat is volgens de jury een serieus punt van aandacht. Iets meer souplesse van de kant van 'de instanties' zouden creativiteit en inspanningen op het vlak van duurzame energievoorziening positief kunnen beïnvloeden. Wat de Timmerfabriek nog meer bijzonder maakt, is het toegepaste kleurenpalet doorheen het interieur. Zeer subtiel. Aan alles in het gebouw is te zien dat de opdrachtgever een groot vertrouwen had in de architect en hem volledig de vrije hand gaf. Dat geldt zeker ook voor de hoogwaardige invulling van de inbouw en de afwerking; een hedendaagse variant van de gedachten van Habraken en de SAR. Wat er in Schiedam tot stand gebracht is, is subliem. De hal, de trappen, de kleurstelling van het interieur met houten accenten als referentie naar de toenmalige functie als timmerwerkplaats: alles ademt eenvoud en rust. Nergens blijft je oog hangen aan een detail of object dat je anders had willen zien uitgevoerd. Het heeft de grootsheid en het effect van een gesamtwerk. Het uitgangspunt in Schiedam was geweldig, maar opdrachtgever en architect moesten de bal nog wel inkoppen. Dat is gelukt met een goede balans tussen het historische gegeven en de eigentijdse draai die er aan werd gegeven. Al met al een voorbeeld van hoe je de potentie van een industrieel monument ten volle kunt benutten. Daarom is de Timmerfabriek de winnaar in de categorie Transformatie.

RENOVATIE

Circulaire Herhuisvesting Liander te Duiven

Bij de circulaire herhuisvesting van Liander zijn op fraaie, innovatieve en duurzame wijze 1.550 medewerkers geherhuisvest. Bij de recreatie van het gebouw stonden vijf thema's centraal: het nieuwe werken, circulariteit, energiepositiviteit, relatie met het gebied en integraliteit. Door middel van co-creatie tussen het consortium en de medewerkers van Liander is een definitief ontwerp gerealiseerd voor een complex van vijf bestaande gebouwen, die worden uitgebreid en overkapt door een klimaatkas met een zwevend dak. Het concept voor de nieuwe huisvesting bestaat uit het bewust behouden en aanpassen van bestaande gebouwen uit economisch, esthetisch en circulair oogpunt. Uiteindelijk is 93 procent van alle materialen circulair toegepast. Dubbel gebruik van functies zorgt ook voor een minimale realisatie van vierkante meters gebouw.

Wat de jury ervan vond

De jury zegt over deze inzending van VolkerWessels Vastgoed: in Duiven gingen opdrachtgever, ontwikkelaar en architect echt vol op het orgel. Een fantastische showcase die laat zien wat er tot stand gebracht kan worden als je circulair denken in de praktijk brengt. Geen mogelijkheid is onbenut gelaten. Een onsamenhangend kantorenensemble werd getransformeerd tot een verblijfsgebied van betekenis. Thomas Rau, die naar gebouwen kijkt als ware het materiaaldepots en bij voorkeur de voorhanden zijnde materialen in zijn ontwerpen verwerkt, heeft dat in Duiven ruimschoots waar kunnen maken en daarmee een mooie en plezierige werkomgeving gecreëerd. Plafondplaten zijn opnieuw geverfd en gemonteerd, afvalhout dat normaal als brandstof voor de vuilverbranding dient werd op maat gezaagd en als gevelbekleding aan de binnenkant toegepast. Toiletten en wasbakken zijn opnieuw gebruikt, meubilair is opgeknapt. Hier is de grens opgezocht van wat mogelijk is op het gebied van hergebruik. Het project toont aan dat circulair denken meer kan zijn dan de holle kreten van een

groep bevlogen idealisten. Maar noblesse oblige is óók waar; een opdrachtgever als deze is het aan zijn stand verplicht alle registers van duurzaamheid te bespelen. Al met al kan de renoverende bouwsector nog wat leren van wat hier op het gebied van hergebruik gedaan is. Wat in Duiven tot stand is gebracht, is indrukwekkend. Een fantasieloos, grauw en kansloos bedrijventerrein veranderde in een kantorencluster waar mensen graag werken. Het dak als verbindend element doet zijn werk goed. De groene gevels en houten betimmering zijn een weldaad. Minder duurzaam in termen van hoe je omgaat met marktpartijen, was dat er geen selectie heeft plaatsgevonden uit drie partijen, die elk zeer veel tijd en geld in deze tender hebben gestopt, zonder dat daar een passende vergoeding tegenover heeft gestaan. Desalniettemin is de huisvesting van Liander een knappe prestatie, verdiend genomineerd in de categorie Renovatie.

Building 026 in Arnhem

Het vertrek van de Openbare Bibliotheek in 2013 vormde de aanleiding om het gebouw ingrijpend te renoveren. Het exterieur en interieur waren allebei sterk gedateerd. De modernistische gevel met horizontale lijnen maakte het pand streng en gesloten. De transformatie omvat belangrijke ingrepen ten aanzien van flexibiliteit, overzichtelijkheid en transparantie. Er is ruimtelijke overmaat gecreëerd door onder meer twee entresolvloeren te verwijderen, een nieuwe vloer toe te voegen en een atrium te creëren. Het gebouw is hierdoor toekomstbestendig; er kan een breed scala aan functies worden gehuisvest en functieveranderingen kunnen eenvoudig plaatsvinden. Het gevelontwerp wordt verrijkt met een entree voor de kantoren en benadrukt de scharnierpositie tussen de oude binnenstad en het abstracte karakter van de naoorlogse wijken. De nieuwe gevel bestaat voornamelijk uit glas, met een verwijzing naar de kozijnen van de panden uit de binnenstad. Richting de naoorlogse stad krijgt de gevel geleidelijk meer glas, waardoor de achterliggende vloerenstructuur zichtbaarder wordt.

Wat de jury ervan vond

Volgens de jury is het goed voor Arnhem dat dit gebouw op deze zo vitale plek grondig onder handen is genomen. Building 026 ligt namelijk op een belangrijke route in de stad en met de verhuizing van de bibliotheek loert dan het gevaar dat de loop uit de straat verdwijnt, met alle vervelende gevolgen van dien. De renovatie tot kantoorpand in het hogere segment met een plint bestemd voor winkels en horeca, getuigt in de ogen van de jury van het lef van Colliers International. Door de renovatie sluit de plint weer aan op het gevarieerde winkelaanbod en de horeca in de rest van de straat en dat is een goede zaak. Wie langs Building 026 loopt, heeft nauwelijks door dat hier een nieuw kantoorpand is verrezen. Het gebouw staat er met een soort vanzelfsprekend aplomb alsof het nooit anders dan een kantoor was en dat is een prestatie op zich. Pas als je als voorbijganger omhoog kijkt, zie je de innovatieve beglazing in de bovenste verdieping. Een goede keuze, vindt de jury. Dergelijke kostbare beglazing is niet per definitie nodig. Dat het materiaal toch werd toegepast, is goed omdat het de chique voornaamheid geeft die een gebouw als Building 026 verdient. Dat geldt ook voor het witte marmer – a³omstig van de oude gevel – waarmee de entree bekleed werd. Een onversneden stukje vakwerk en duurzaam bovendien. Een moedig project dat belangrijk is voor Arnhem, concludeert de jury. Je moet, in de woorden van een van de juryleden, blij zijn met een opdrachtgever die voor zo'n gebouw op deze plek in de stad zijn nek durft uit te steken en dan ook nog eens kiest voor een renovatie in de kantorensector. Voor de stad een veel betere keuze dan het gebouw transformeren tot appartementjes in het betaalbare segment. Met de rechtbank en andere functies om de hoek is het een locatie waar een voornaam kantoor goed op zijn plek is. Of de

winkels en het restaurant in de plint hun belofte gaan waarmaken is nog te vroeg om te zeggen, maar deze renovatie is zonder meer een nominatie waard.

Bouw van Jou

Bouw van Jou is een uniek concept, ontwikkeld door Woonbedrijf ieder1. Het idee achter de renovatie was de afgeschreven 34 huurwoningen 'kosteloos' verduurzamen en tegelijk kansen creëren voor starters. Het energielabel ging van D naar A en de huizen werden voor minder dan een ton in de markt gezet. De belangstelling was enorm. Kopers konden naar eigen smaak en budget de binnenkant opknappen, eventueel met hulp. Zo ontstond Bouw van Jou, een bijzonder concept dat aan alle kanten winst oplevert: verduurzaming van bestaande woningen, kansen tot koop voor starters en diversiteit in de wijk. Het ontwerp van de gevels, de daklijsten en de luifels geven een mooi straatbeeld. De entree van de woningen zijn aan de straatzijde gemaakt, waarmee het gesloten karakter van de huizenblokken verdween.

Wat de jury ervan vond

De corporatie heeft ook als taak de onderkant van de kopersmarkt op weg te helpen naar een eerste woning, stelt de jury. In dat opzicht vertegenwoordigt Bouw van Jou één van de grootste renovatieopgave waar ons land voor staat. De renovatie is volgens de jury even liefdevol als zorgvuldig en met oog voor detail uitgevoerd. Ronduit charmant is de kleurkeuze; de kleur van het stucwerk combineert wonderwel met die van de toegepaste kunststof kozijnen. Werkelijk prima. De nestkasten voor mussen, vleermuizen en gierzwaluwen aan de gevel en onder de pannen laten zien dat hier is nagedacht over hoe je iets bijzonders teweeg kunt brengen. De jury vindt dat Bouw van Jou als geen ander project past bij de aard van NRP Gulden Feniks. Waar de jury van onder de indruk is, is dat niet alleen de verpauperde woningen van het wijkje zijn aangepakt, maar ook de omgeving. De grasveldjes en beplanting tussen de huizenblokken, het plaveisel, het straatmeubilair: alles straalt een frisse eenvoud uit. Hier metamorfoseerde een statusloos gebied in een woonwijk waar je graag bent. Dat is een wonder op microschaal. De aannemer die als een soort coachende wijkvader huiseigenaren in de dop met raad en daad bijstond over het uit te voeren kluswerk, is een vondst. Zelf doen of (alles) laten doen, dat was de vraag die in Deventer duidelijk werd beantwoord. Bouw van Jou bewijst dat 'kluswoningen' niet voorbehouden zijn aan grote steden en de wat hippere types die er doorgaans neerstrijken. Met relatief eenvoudige middelen is hier heel veel bereikt. De jury was onder de indruk van wat de bewoners zelf hebben gemaakt van de casco opgeleverde woningen en hoe tevreden zij waren met het wonen in hun vernieuwde buurt. In ons land – benadrukt de jury andermaal – liggen duizenden van dit soort ogenschijnlijk kansloze plekjes. Bouw van Jou bewijst dat je ze kunt transformeren tot pareltjes in een dorp of stad. Liefdevol en aandachtig gedaan. Geen groot ego ook voor opZoom architecten, maar een dienstbare vakman die laat zien wat hij in zijn mars heeft in hechte samenwerking met een goede stedenbouwkundige en een betrokken projectleider van de corporatie. Mensen maken de stad: ook hier! Al deze kwaliteiten maken dat Bouw van Jou winnaar is in de categorie Renovatie.